

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีเพื่อนำเสนอในด้าน 1. ทักษะพื้นฐาน 2. จิตใจ 3. สังคมและวัฒนธรรม 4. การเมืองและประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 กลุ่ม คือ ครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นได้ 288 คน จากกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนทั้งหมด 24 โรงเรียน และ ผู้เชี่ยวชาญการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา จำนวน 22 คน ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1. อาจารย์ในสถาบันระดับอุดมศึกษาที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาจำนวน 8 คน, กลุ่มที่ 2. สศึกษานิเทศก์กลุ่มสังคมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 4 คน, กลุ่มที่ 3 ครูต้นแบบ ครูดีเด่น ครูแกนนำหรือครูนิเทศการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาจำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชุด คือ แบบสอบถามสำหรับครูสังคมศึกษา และแบบสอบถามสำหรับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งครอบคลุมคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีทั้ง 4 ด้านคือ ด้านทักษะพื้นฐาน, ด้านจิตใจ, ด้านสังคมและวัฒนธรรม, ด้านการเมืองและประชาธิปไตย ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ได้ตั้งเกณฑ์การให้คะแนน 4 ระดับคือ 3 เหมาะสมมาก, 2 เหมาะสมปานกลาง, 1 เหมาะสมน้อย และ 0 ไม่เหมาะสมเลย ตามความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของกิจกรรม ซึ่งมีเกณฑ์ตัดสินเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนจากผลการวิจัยเบื้องต้นจากข้อมูล ของครูสังคมศึกษาเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามชุดที่ 2 โดยพิจารณาจากกิจกรรมที่มีความเหมาะสมมากซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) มากกว่า 2.55 ขึ้นไป เพื่อเสนอผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอนศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

โดยนำเครื่องมือวิจัยที่ได้สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาและให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน ตรวจสอบเพื่อพิจารณาความถูกต้องครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาของข้อคำถามเพื่อนำไปปรับปรุงแล้วไปใช้ทดลอง (Try Out) กับครูสังคมศึกษาโรงเรียนปทุมคงคา และโรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง ทั้งสิ้น 24 คน จากนั้นก็ปรับนำไปใช้จริงในการวิจัยต่อไป และเมื่อได้รับแบบสอบถามคืนที่ได้ตรวจสอบการตอบข้อมูลครบสมบูรณ์ตามจำนวนที่ต้องการ ได้นำไปวิเคราะห์ผลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ($\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง ส่วนคำถามเปิดวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอในรูปความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาในห้องเรียน

ด้านทักษะพื้นฐานคือ ฝึกตั้งข้อสมมติฐานเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ และการใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นประเด็นให้นักเรียนอภิปราย

ด้านจิตใจคือ ให้ร่วมรับผิดชอบการทำงานกลุ่ม ใช้กรณีศึกษาโดยนำหลักคุณธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางแก้ปัญหา และใช้ตัวแบบบุคคลที่ทำความดีในประวัติศาสตร์ไทย

ด้านสังคมและวัฒนธรรมคือ ใช้บทบาทสมมติแสดงการปฏิบัติตนถูกต้องตามวัฒนธรรมประเพณีไทย นำปัญหาสังคมมาเป็นประเด็นในการสอนเช่น ปัญหายาเสพติด และให้นักเรียนยกตัวอย่างการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามหน้าที่พลเมืองดีของสังคมไทย

ด้านการเมืองและประชาธิปไตย คือ ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายถึงแนวทางการปฏิบัติตนตามสิทธิหน้าที่ จัดกิจกรรมสถานการณ์จำลองเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของคนตามหลักประชาธิปไตย อธิบายและแสดงถึงสิทธิหน้าที่พลเมืองตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ฝึกการแก้ปัญหาสถานการณ์การเมืองไทยปัจจุบัน และวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียระบบการเมืองไทยในแต่ละยุคสมัย

2. กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเสริมหลักสูตร มีดังนี้

ด้านทักษะพื้นฐานคือ ทำโครงการสังคมศึกษาที่เป็นสาระความเป็นพลเมืองดีบูรณาการร่วมกับวิชาอื่นๆ จัดทัศนศึกษานอกสถานที่ ใช้แหล่งวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ

ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมโดยนำเสนอข่าวสาระต่างๆผ่านเสียงตามสายของโรงเรียน

ด้านจิตใจคือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ, เชิญวิทยากรมาบรรยายเรื่องค่านิยมในการดำรงชีวิต และฝึกปฏิบัติสมาธิเพื่อขัดเกลาจิตใจตามหลักศาสนา

ด้านสังคมและวัฒนธรรมคือ กิจกรรมเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดทัศนศึกษาเชิงอนุรักษ์ จัดนิทรรศการหรือป้ายนิเทศแสดงความสำคัญสถาบันหลักของชาติ และจัดประกวดโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ด้านการเมืองและประชาธิปไตยคือ จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางการเมืองการปกครองของไทย จัดทัศนศึกษาสถานที่สำคัญ ที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง และติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทยอย่างสม่ำเสมอ

3. กิจกรรมการเรียนรู้การสอนสังคมศึกษาจัดร่วมกับชุมชน มีดังนี้

ด้านทักษะพื้นฐานคือ ใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นที่เป็นบุคคลและสถานที่ และจัดกิจกรรมแข่งขันตอบปัญหาในวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มโรงเรียนในชุมชนตน

ด้านจิตใจคือ จัดกิจกรรมการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ร่วมกับประชาชนในชุมชน และเชิญวิทยากรในชุมชนมาบรรยายให้ข้อคิดในการปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน เช่น การเชิญพระสงฆ์

ด้านสังคมและวัฒนธรรมคือ ให้นักเรียนร่วมพิธีกรรมศาสนาวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นชุมชน จัดกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสาธารณะสมบัติในชุมชน การรณรงค์ป้องกันต่อต้านยาเสพติดร่วมกับชุมชน ตำรวจปัญหาและเสนอแนวทางแก้ปัญหาสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาแนะนำการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการดำเนินชีวิต และใช้ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม ให้นักเรียนค้นหาแหล่งวิทยาการเรียนรู้ใหม่ๆทางสังคมและวัฒนธรรม

ด้านการเมืองและประชาธิปไตยคือ จัดทำเอกสารและสื่อต่างๆเผยแพร่ความรู้ประชาชนในเรื่องการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ร่วมรณรงค์การมีส่วนร่วมด้านการเมืองการปกครองกับชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในท้องถิ่นตน

อภิปรายผล

1. กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาในห้องเรียน มีดังนี้

1.1 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านทักษะพื้นฐานได้แก่ การฝึกตั้งข้อสมมติฐานเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ และใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นประเด็นให้นักเรียนให้นักเรียนอภิปรายปัญหา ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เช่นทักษะการคิดทักษะทางวิชาการ โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะของตนเองในการอ่าน ฟัง พูดแสดงความคิดเห็น และจัดบันทึก จึงจะเห็นว่าการพัฒนาทักษะพื้นฐานผู้เรียนนั้น มีแนวสอดคล้องกับแนวคิดของจิราวัฒน์ ผาณิตวงศ์ (2535 : 10-11) และ จอห์น ยู ไมเคิลลิส (Jack L. Nelson and John U. Michaelis, 1980 : 42-43) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การใช้สถานการณ์จริงเป็นประเด็นในกิจกรรม เป็นการใช้ประสบการณ์ตรงเป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนได้เห็นจริงและรู้จักแก้ปัญหาในชั้น ควบคู่กับฝึกทักษะพื้นฐานต่างๆ (ฟัง พูด อ่าน เขียน สังเกต) ซึ่งผลจากการใช้กระบวนการคิดโดยใช้ทักษะพื้นฐานต่างๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถหาแนวทางแก้ปัญหาอย่างถูกต้องเหมาะสมที่สุด และสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนั้น และผู้เชี่ยวชาญก็ได้เสนอแนะกิจกรรมพัฒนาความเป็นพลเมืองดีที่น่าสนใจเช่น การให้ผู้เรียนสามารถสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระความเป็นพลเมืองดี เช่น การสรุปเป็น Concept mapping ในรูปแบบต่างๆ จะเห็นว่ากิจกรรมเหล่านี้จะช่วยฝึกให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้เองและฝึกทักษะพื้นฐานเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

1.2 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านจิตใจได้แก่ ให้นักเรียนร่วมรับผิดชอบรับผิดชอบทำงานกลุ่ม โดยใช้กรณีศึกษาโดยนำหลักคุณธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา หรือใช้ตัวแบบบุคคลที่ทำความดีในประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ฝึกทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยใช้สถานการณ์จริงหรือตัวแบบให้ศึกษาเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยสร้างความตระหนักและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เจตคติไปในทางที่ดีให้กับผู้เรียน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของกรมสามัญศึกษา (2535 : 6 -137) ในเรื่องของการปลูกฝังค่านิยมคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนโดยใช้เทคนิคการปรับแต่งพฤติกรรม ที่มีการใช้ตัวแบบ (Modeling) ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การเลียนแบบพฤติกรรมตัวแบบ การเสนอตัวแบบที่เป็นตัวบุคคล หรือเหตุการณ์ และนอกจากนี้พิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์ (2526 : 55) ยังมีแนวคิดสนับสนุนว่า กิจกรรมดังกล่าวจะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียน โดยให้รู้จักนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาค่านิยมต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งได้นำเนื้อหาความเป็นพลเมืองดีมาใช้

สอดคล้องกิจกรรม โดยตั้งประเด็นให้ผู้เรียนฝึกแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามหลักธรรมเช่น การตั้งประเด็นคำถามให้หาเลือกปฏิบัติคนเป็นที่มีคุณธรรมและผลเสียของผู้ที่ขาดคุณธรรม การร่วมสนทนาให้ได้เกี่ยวกับผลของการทำดีทำชั่ว ดังนั้นกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้แง่คิดในการประพฤติคนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจ และ ช่วยให้ผู้เรียนตระหนัก เข้าใจ เลือกค่านิยมที่ถูกต้องใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับตนเองและผู้อื่น

1.3 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านสังคมและวัฒนธรรมได้แก่ การใช้บทบาทสมมุติแสดงการปฏิบัติคนถูกต้องตามวัฒนธรรมประเพณีไทย และการนำปัญหาสังคมมาเป็นประเด็นในการสอนเช่นปัญหาขายเสพยาเสพติด ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้และเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของตน และสร้างความตระหนักในการร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโดยคิดหาทางแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม รวมถึงการปลูกฝังให้ผู้เรียนปฏิบัติคนถูกต้องตามหน้าที่พลเมืองดีของสังคม จากข้อค้นพบจึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของพิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์ (2526 : 55) ที่ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมบรรณการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี และสังคม ว่าควรสนับสนุนให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมโดยตรง โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่นศึกษาหาความรู้และร่วมหาแนวทางอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นและแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น จึงจะเห็นจากการระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่ได้ให้ความสำคัญในการใช้แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นประกอบการจัดการเรียนการสอนซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกรักและห่วงแหนท้องถิ่น ของตนเอง นอกจากนี้ยังปลูกฝังคุณลักษณะเป็นผู้ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ และตระหนักในความสำคัญการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น จะเห็นได้ว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและส่วนรวมโดยแท้จริง ซึ่งเป็นการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีที่ให้ทุกคนร่วมกันรับผิดชอบสังคมในท้องถิ่นและส่งผลดีไปยังระดับประเทศชาติด้วย

1.4 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการเมืองและประชาธิปไตยได้แก่ ใช้กระบวนการกลุ่มอภิปรายถึงแนวทางการปฏิบัติคนตามสิทธิหน้าที่ที่ถูกต้อง โดยจัดกิจกรรมสถานการณ์จำลองเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของคนตามหลักประชาธิปไตย วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียระบบการเมืองไทยในแต่ละยุคสมัย และให้แสดงค่านิยมถึงสิทธิหน้าที่พลเมืองตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ฝึกให้ผู้เรียนให้กล้าแสดงออกทางความคิด และการปฏิบัติคนถูกต้องตามระเบียบของสังคม รู้จักวิเคราะห์และทำให้เข้าใจสถานการณ์บ้านเมืองได้ยิ่งขึ้น จากข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2534 : 195) ที่เห็นว่าการจัดกิจกรรมที่ให้ความรู้และความเข้าใจการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยให้กับตนเอง และเข้าใจถึงการปฏิบัติ

อย่างถูกต้องตามกฎระเบียบของสังคมประชาธิปไตย รู้จักแก้ปัญหาอย่างมีหลักการและเหตุผล มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี วินิจฉัยเปรียบเทียบข้อเท็จจริงด้วยเหตุผล ซึ่งทำให้ผู้เรียนรู้จักหน้าที่ของคนและรับผิดชอบในกิจการที่กระทำโดยใช้หลักประชาธิปไตย มีการวางแผน ประชุมลงมติ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมถึงมีมารยาททางประชาธิปไตยในการโต้แย้งโดยใช้เหตุผลอย่างโดยสันติ ซึ่งในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรให้ความสำคัญปลูกฝังคุณลักษณะและความรู้ด้านประชาธิปไตยกับผู้เรียนด้วยเช่นกัน

2 ประเภทกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเสริมหลักสูตร มีดังนี้

2.1 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านทักษะพื้นฐาน ได้แก่ จัดทำโครงการสังคมศึกษาเกี่ยวกับสาระความเป็นพลเมืองดีบูรณาการร่วมกับวิชาอื่นๆ จัดทัศนศึกษานอกสถานที่ นำเสนอข่าวสาระต่างๆผ่านเสียงตามสายของโรงเรียนซึ่งได้จากการอ่าน คู่มือโทรทัศน์ หรือฟังวิทยุ และใช้แหล่งวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ การค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมโดย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยปลูกฝังคุณลักษณะการเป็นผู้ใฝ่เรียนใฝ่รู้และส่งเสริมทักษะการแสวงหาความรู้ เป็นผู้รู้จักรับและคัดเลือกข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและสามารถนำมาใช้พัฒนาความรู้และทักษะของตน ดังที่ฤกษ์ชัย คุณูปการ (2539 : 71-96) มีแนวคิดสนับสนุนในการให้ความสำคัญในการค้นคว้าข้อมูลโดยใช้แหล่งวิทยาการต่างๆ ซึ่งจะช่วยพัฒนาทักษะการคิดให้ผู้เรียน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนหาความรู้จากแหล่งวิชาการอื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นการฝึกผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและทันต่อสถานการณ์ โดยเรียนรู้การปฏิบัติด้วยตนเอง และรู้จักการปรับตัวและใช้ทักษะพื้นฐานในการโน้มน้าวให้ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับผู้อื่น เป็นการส่งเสริมทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียน ดังที่นโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้ในแนวทางการจัดการศึกษาว่า “การจัดกิจกรรมต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยให้ผู้เรียนฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์จากประสบการณ์จริง และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น จึงจะเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง” ด้วยเช่นกัน

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านจิตใจ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ เชิญวิทยากรมาบรรยายเพื่อพัฒนาค่านิยมที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า และฝึกปฏิบัติสมาธิเพื่อขัดเกลาจิตใจตามหลักศาสนา ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ช่วยให้ผู้เรียนซึมซับค่านิยมที่ถูกต้องและปรับพฤติกรรมด้านจิตใจ ซึ่งการทำกิจกรรมที่สอดคล้องค่านิยมด้านคุณธรรมจริยธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นความสำคัญ รู้จักใช้วิจารณญาณแยกแยะกระทำในสิ่งถูกต้องที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทิสนา เขมมณี

38) และ พิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์ (2526 : 55) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมพัฒนาค่านิยมให้กับผู้เรียน โดยการฟังธรรมเทศนา เข้าค่ายพุทธธรรมที่วัด และการเชิญวิทยากรมาบรรยายปลูกฝังเจตคติที่ดี ว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตในสังคมโดยนำหลักธรรมมาเป็นหลักปฏิบัติคนและนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตโดยรู้จักใช้สติในการพิจารณาหาเหตุผลในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยคำนึงคุณธรรมเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและรู้จักการวางตัวอย่างเหมาะสมในสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่พลเมืองในสังคมโลกพึงปฏิบัติ

2.3 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านสังคมและวัฒนธรรมได้แก่ กิจกรรมจัดเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดนิทรรศการหรือป้ายนิเทศแสดงความสำคัญสถาบันหลักของชาติ จัดทัศนศึกษาเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน และจัดกิจกรรมประกวดโครงงานแสดงผลงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างจิตสำนึกที่เป็นคนไทยร่วมกันและสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยเฉพาะการจัดทัศนศึกษาเชิงอนุรักษ์เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์สร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์รักษาวรรณธรรมและทรัพยากรรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเราซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งผลในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จากความสำคัญดังกล่าวมีแนวคิดที่สอดคล้องกับพิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์ (2526 : 55) และบันลือ พฤกวัน (2534 : 170-171) ที่สนับสนุนว่าในการจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจ หวงแหวน และเห็นประโยชน์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โบราณสถาน และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชนชาติตน จะต้องให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยเฉพาะการจัดทัศนศึกษาจะทำให้ได้สัมผัสจริง และสามารถจดจำสิ่งนั้นโดยง่าย สร้างจิตสำนึกที่เป็นคนไทยร่วมกันและสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม และกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทไปตามที่ประเทศชาติปรารถนาเช่นกัน

1.4 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการเมืองและประชาธิปไตยได้แก่ การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางการเมืองการปกครองของไทย จัดทัศนศึกษาสถานที่สำคัญๆ ที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง และการให้ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทยอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักวางแผนและทำงานร่วมกับผู้อื่น แสดงบทบาทที่เหมาะสมในโอกาสที่ควรกระทำ ทั้งนี้การจัดกิจกรรมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ โดยตรง จึงจะทำให้ผู้เรียนจะสามารถรับรู้และควบคุมแบบอย่างการปฏิบัติตนและให้ผู้เรียนได้นำไปปฏิบัติใช้จริงในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทิสนา แคมมณี (2541: 38) และวันเพ็ญ วรรณโกมล (2542 : 132-134) ที่เสนอแนะว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นต้องเน้นฝึกให้นักเรียนรู้จักสิทธิหน้าที่ มีความรับผิดชอบตนเอง โดยจัดชมรม

ส่งเสริมการเมืองการปกครอง การตั้งสถานักเรียน เขียนบทความเกี่ยวกับระบอบการปกครองของไทย เพื่อให้ผู้เรียนแสดงค่านิยมในทางความคิดและการปฏิบัติตนในการมีส่วนร่วมทางด้านประชาธิปไตย ได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และนอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง จากผลการวิจัยพบว่าไม่มีกิจกรรมที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการตั้งสถานักเรียนหรือจัดชมรมส่งเสริมการเมือง ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักสิทธิหน้าที่และได้ฝึกปฏิบัติจริงในการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่จะเห็นได้ว่าจะเน้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์ปัญหาการเมืองการปกครองจากสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยทำให้เข้าใจการเมืองการปกครองในสังคมประชาธิปไตยมากขึ้น

3 ประเภทกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาร่วมกับชุมชนมีดังนี้ คือ

3.1 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านทักษะพื้นฐาน ได้แก่ การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นที่เป็นบุคคลและสถานที่ และจัดกิจกรรมแข่งขันตอบปัญหาในวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มโรงเรียนในชุมชนตน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยฝึกการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับบุคคลอื่นในชุมชน จะทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน ได้รู้กระบวนการค้นคว้าศึกษาข้อมูลให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ และมุ่งมั่นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และได้รับความรู้มากยิ่งขึ้น จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนสังคมศึกษา จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis, 1985 : 44-45) ที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้เรียนหาข้อมูลจากแหล่งวิทยาการในชุมชนจากบุคคลและสถานที่ในชุมชนโดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การสำรวจ สอบถาม สัมภาษณ์ คนในชุมชนเพื่อหาความรู้เนื้อหาสังคมศึกษาโดยใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น และการแข่งขันตอบปัญหาจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ในชุมชนที่เกิดจากการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรในชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งตรงกับความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาของพระราชนิพนธ์การศึกษา พ.ศ. 2542 มาตราที่ 8 และ 9 ได้ระบุให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยมีการร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสถาบันสังคมอื่นๆ ซึ่งเป็นแหล่งวิทยาการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและทำให้เกิดประสบการณ์ที่ประโยชน์ต่อตนเอง

3.2 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านจิตใจ ได้แก่ การให้นักเรียนจัดกิจกรรมร่วมกันบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ร่วมกับประชาชนในชุมชน และเชิญวิทยากรในชุมชนมาบรรยายให้ข้อคิดในการปฏิบัติตนเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยขัดเกลาจิตใจให้ผู้เรียนเกิดค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของเดวิด จี อาร์มสตรอง (David G. Armstrong, 1989 : 253) สนับสนุนการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้รับการฝึกอบรมนิสัยจากครูและบุคคลในชุมชนที่มี

การจัดกิจกรรมพัฒนาค่านิยมใช้การบรรยายโดยตรงและการให้ผู้เรียนศึกษาอิสระเรียนรู้จากสถานการณ์จริงและเหตุการณ์จำลอง จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนตระหนักเห็นประโยชน์ของการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมมาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติและการพัฒนาตนเอง ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรมกับชุมชนในโอกาสต่างๆ และมีการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้พร้อมสอดแทรกหลักคุณธรรม และค่านิยมที่ส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์จึงจะเห็นว่าครู ผู้ปกครอง บุคคลในท้องถิ่นมีส่วนสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้กับผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีทางด้านจิตใจเช่นกัน

3.3 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านสังคมและวัฒนธรรมได้แก่ ให้นักเรียนร่วมพิธีกรรมศาสนาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ชุมชน จัดกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและร่วมรักษาสาธารณสมบัติ การให้นักเรียนเรียนรู้ร่วมรณรงค์ป้องกันต่อต้านยาเสพติดร่วมกับชุมชน ให้นักเรียนสำรวจปัญหาและเสนอแนวทางแก้ปัญหาสังคมและวัฒนธรรม มีการจัดเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาแนะนำเรื่องภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยใช้ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ เป็นการสร้างจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีความผูกพันกับท้องถิ่น รู้จักรักษาประเพณีในท้องถิ่น มีจิตสำนึกร่วมกันที่จะปกป้องเอกลักษณ์ ภาควิชาในวัฒนธรรมในชนชาติของตน ซึ่งการปลูกฝังให้เยาวชนเกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีนี้ บุคลากรในสถาบันครอบครัว โรงเรียน และชุมชนต้องร่วมมือกัน จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของทิสนา แคมมณี (2541: 38) ซึ่งสนับสนุนการใช้แหล่งวิทยากรในชุมชน และสำรวจศึกษาชุมชนที่เราอยู่ โดยแสดงความคิดเห็นหาแนวทางแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาบรรยายพิเศษเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาไทย และมีส่วนร่วมพิธีกรรมศาสนาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และรวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนุชนารถ เป็ญบุญสม (2528: บทคัดย่อ) ซึ่งทำการวิจัยการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหนังสือเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ผลงานวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับเนื้อหาในหลักสูตรสังคมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติสิ่งแวดล้อมและสังคม ฝึกการวางแผนร่วมทำงานกับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ชุมชน และครอบครัว ทำให้ผู้เรียนเกิดความผูกพันกับชุมชนมากขึ้น

3.4 กิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการเมืองและประชาธิปไตยได้แก่ การจัดทำเอกสารและสื่อต่างๆเผยแพร่ความรู้ประชาชนในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ให้นักเรียนรณรงค์การมีส่วนร่วมด้านการเมืองการปกครอง และ

สอดคล้องกับแนวคิดของ สุนนทพิทย์ บุญสมบัติ และคณะ (2537: 288), สุนน อมรวินวัฒน์ (2534: 195) และทิสนา แจมมณี (2541: 38) กล่าวว่า การรณรงค์หรือมีส่วนร่วมด้านการเมืองการปกครอง กับชุมชนโดยตรง จะต้องให้จัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้รณรงค์ออกใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ ส่งเสริมคุณลักษณะประชาธิปไตย โดยทั้งสิ้น และนอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งจากผล การวิจัยพบว่าไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการให้นักเรียนร่วมฟังประชาพิจารณ์หรือการประชุมในระดับ ท้องถิ่นหรือประเทศ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับฟังทัศนคติและความรู้ด้านการเมือง การเมืองการปกครอง รวมถึงการการใช้วิจารณ์ญาติคดีปัญหาสถานการณ์บ้านเมืองและเลือกแนว ทางแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมจากการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงที่ผู้เรียนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ใ นการดำเนินชีวิต แต่จะเห็นได้ว่าจะเน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมการรณรงค์ด้านประชาธิปไตย มากกว่าการเข้าไปเรียนรู้จากสถานการณ์จริงโดยตรง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะความเป็น พลเมืองดีด้านการเมืองประชาธิปไตยตามที่สังคมต้องการ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ฝ่ายพัฒนาหลักสูตรควรศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนที่นำเสนอ เพื่อใช้เป็นแนว ทางจัดทำหลักสูตรและคู่มือครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้กับผู้เรียนทุกระดับ
2. ผู้บริหารควรมีการจัดประชุมปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อ พัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
3. ครูสังคมศึกษาศวศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละประเภทที่นำเสนอและ ใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเน้นพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีใ ให้กับผู้เรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนสังกัดและเขตการศึกษาอื่นๆ เพื่อหาแนวทางการนำเสนอกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. ควรศึกษารูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีเพื่อเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนในการนำไปปฏิบัติต่อไป